

האידינא אליבא דשמעתא

שירת פסוקים מתי מותר ומתי אסור

שירת פסוקים שלא לצורך: כתב במגן אברהם (או"ח סימן תק"ס סק"י) בשם המהרי"ל דאסור לשיר שלא לצורך מצוה שירת פסוקים. אמנם מדברי הרמב"ם (פירוש המשניות אבות פ"א מט"ז) משמע דהאיסור הוא רק אם משמש לפחיתות הענין, וז"ל הנצרך לענינו: 'שאים יהיו שני שירים שלהם ענין אחד, לעורר כח התאוה ולשבחו ולשמח הנפש בו, והיא פחיתות, וזה מחלק הדיבור המאוס, לפי שהוא יעורר ויזרו למידה פחותה, וכל שכן אם יצורף לזה שימוש בפסוק מן התורה או משיר השירים לזאת הכוונה, שאז יצא מחלק המאוס לחלק האסור, המוזהר ממנו, הואיל והתורה אסרה שיעשו מילות הנבואה מיני זמר בפחיתויות ובדברים המגונים'. ע"כ. וכן משמע מדברי ספר חסידים (סימן קמ"ז) שמה שנאסר הוא באופן של שחוק וליצנות, וז"ל: 'אבל אותם ההולכים ואומרים המקראות דרך לצים, והם בפייהם כשיר של עגבים, עתידה תורה שתצעק עליהם ואומרת רבש"ע בניך עשאוני ככנור'. ע"כ. וכן משמע מדברי הגהות יעב"ץ בסוגיין שכתב שהאיסור הוא ליקח פסוק משיר השירים ולהפכו לשיר חשק.

שירת פסוקים בסעודות מצוה ובבית הכנסת: שנינו בסוגיין דאין לעשות פסוקים כמין שיה, ואמרו ז"ל (כלה רבתי פ"א ה"ו) דהיכי דמי כמין זמר כגון דזמיר ביה ודעתיה על הירהור, היינו דעשויה להרהר באשה. אמנם המגן אברהם (או"ח סימן תק"ס סק"י) כתב בשם המהרי"ל שלצורך מצוה שרי לשיר שירת פסוקים, אמנם הוא עצמו כותב שאף לצורך מצוה אין היתר לשיר, מלבד מה שנתקן לשיר בזמירות שבת. ובשו"ת שמן המשחה (סימן סה) כתב שהיה בשנת תק"ע בסעודת ברית מילה, והתחיל השליח ציבור לנגן אודך כי עניתני, ואחד התלמידי חכמים עצר בעדו מטעמו של המגן אברהם, ואמרת לו הנח לו, דאף דהמג"א כתב לאסור בזה בשם מהרי"ל, אין נראה כן לעניות דעתי מדברי הגאון הר"ף (ר"פ אין עומדין), שלא אסרו זמרא דפומא אלא בנגינות של אהבת אדם לחבירו. וכן כתב הריטב"א (גיטין ז). ומה שאמרו בסנהדרין הקורא פסוק משיר השירים, היינו כשעושה דרך זמר שמנגנים לפני עבודה זרה, וכן בנגינות דברי אהבה ויופי של חבירו.

שירת פסוקים לשמחת חתן: כתב בט"ז (או"ח סימן תק"ס סק"ה) דאין היתר לחרוז פסוקים בדברי בדחנות לשמחת חתן, וז"ל: 'וכל שכן שיש עון גדול במה שלוקחים על הסעודה אדם ליצן אחד, ועושה שחוק בפסוקים או בתיבות קדושים, אשרי אנוש לא יעשה זאת, ועל זה אמרו בניך עשאוני ככנור'.

עומקא דסוגיא

א. עיין בנהר מצדים (כז) שהתיר לשיר מה שנוהגים בליל שבת הפיזטים, ועיין עוד בשו"ת עין משפט (סימן א) גבי ניגון קריאת שמע שאם אינו מבבל דעתו אלא מועיל לכוונה שרי, ועיין עוד במשפטי עוזיאל (א"ח

ע"כ. והמאירי (גיטין ו) כתב גבי שירת פיזטים ומזמורים בבתי חתנים, שכל שעושהו לשם שמחת חתן וליתן שבח להקדוש ברוך הוא שרי, וז"ל: 'כל מיני זמר העשויין לשמחת הוללות ושלא לכון בהם לשבח הבורא יתברך או לצד מצוה, אלא דרך קלות ראש ותענוג במיני מאכל ומשתה, אסור לשמעו ולהשתעשע בו, בין שנעשה הזמר בכלי בין שירה על פה וכו'. ומכל מקום כל שיש בו שבח ותהלה לשם כגון מיני פיזטים ומזמורים, מותר אף בבית חתנים ומשתאות, וכן הדין לשמח חתן וכלה, שכל שאין בו צד פריצות מותר, ואין לו לדיין באלו אלא מה שענינו רואות לפי מקומם ושעתם'.

שירת פסוקים לשבח והודאה להקב"ה: כתב ביד רמ"ה (סנהדרין קא). להסתפק האם מותר לשיר פסוק לצורך שבח והודאה לה', וז"ל: 'הקורא פסוק משיר השירים ועושה אותו כמין זמר אפילו לשורר בו לה', שלא ניתן אלא לקרותו בטעמים שבו ולא דרך זמר. ויש לפרש דהני מילי מאן דקרי ליה דרך שחוק אבל מאן דמיכוין לשבוחי ביה לה' דרך ניגון שפיר דמי, ומילתא צריכא עיונא'. ע"כ. וגבי שירת התפילה בדרך ניגון כתב בשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סימן ל"א) לקרוא תגר על החזנים שכופלים התיבות הרבה פעמים בזמירתם, והביא מדברי הט"ז דאסר לנגן פסוקים בבתי משתאות, וכתב דאם בבתי המשתאות כן, קל וחומר בתפלה בבית הכנסת שעושים ממנה זמר ומורידים בקדש, וכן לא יעשה. ומשמע מדבריו דמה שנוהגים היום לשיר בקדושה או בלכה דודי ללא כפילות המילים שרי. ובשו"ת חיים שאל (ה"ב סימן לה) כתב שנהגו לשורר בקריאת שמע הניגון המקובל, ונחלקו חכמי המערב האם מותר לשיר גם כשאומרים את שם ה', ותלמיד חכם זקן אחד עשה שאלת חלום, וענו לו מן שמיא רננו צדיקים בה'. וכן כתב במעשה ה' (מעשה מצרים ספ"ה) ממה שאמרו ז"ל (קידושין עא). שמבליע שם המפורש בנעימה, שמכאן ראה לשליח ציבור המנגנים בשם עצמו. ואף שמרבים מוצאות בניגון. וסמך לזה מפסוק רננו צדיקים בה'.

שימוש בפסוקים דרך צחות: הובא לעיל שחכמינו ז"ל השתמשו בדבריהם בפסוקים לדבר אל חברהם דברי צחות, וכתב בתוספות (מנחות לב: ד"ה הא) דשרי, וז"ל: 'ומהא אמר שנוהגין לכתוב באגרות שלומים ארבע וחמש תיבות מן הפסוק בלא שרטוט, משום דלא אסרו אלא דוקא שכותב הפסוק לדרשא כי ההוא עובדא דרבי אביתר דיטין, אבל מה שאדם כותב באגרת מן הפסוק לדבר צחות שרי בלא שרטוט'.

סימן לה) שכתב גבי שמיעת חלקי התפילה המנוגנים על ידי הגרמופון (תיבת נגינה) דלהתלמד שרי.

לא אסרו
זמרא
דפומא
אלא
בנגינות
של אהבת
אדם
לחבירו
(שמן המשחה)

מראי מקומות

- א. סנהדרין קא.
- ב. פסחים ק.
- ג. פסחים נב:
- ד. יוטא פב:
- ה. מגן אברהם או"ח סימן תק"ס סק"י
- ו. פירוש המשניות להרמב"ם אבות פ"א מט"ז
- ז. ספר חסידים סימן קמ"ז
- ח. כלה רבתי פ"א ה"ו
- ט. שו"ת שמן המשחה סימן סה
- י. ריטב"א גיטין ז.
- יא. ט"ז או"ח סימן תק"ס סק"ה
- יב. מאירי גיטין ו:
- יג. יד רמ"ה סנהדרין קא.
- יד. שו"ת מהר"ם שיק או"ח סימן ל"א
- טו. שו"ת חיים שאל ח"ב סימן לה
- טז. מעשה ה' מעשה מצרים ספ"ה
- יז. קידושין עא.
- יח. מנחות לב: תורה הא

כל שיש בו שבח ותהלה לשם מותר אף בבית חתנים ומשתאות (מאירי)

שירת פסוקים

פתחא דסוגיא

אף על גב שהגאונים פסקו דלתת שיר ושבח להקב"ה מותר, מפני שאין שיר של בשר ודם שיר שלם, ולכך הוא מותר. אבל שיר המלאכים הוא שיר שלם, ולכך אמעטו כנפי חיות שלא לתת שיר שלם. אבל שיר של שמחה שאינו להקדוש ברוך הוא אסור בודאי, והוא חוטא במדת הדין, ולכך עונשו במה שהתבאר. וראוי לשמוע דברי חכמים, המלמדים את האדם לטוב. אמנם לא ידעתי מנין דבר זה כלל, כי אם אנו באים לתת שיר ושבח להקדוש ברוך הוא, דבר זה יש להיות בלא שתיית יין, כי איך יהיה שבח ושיר להקב"ה ככלי זמר על השתיה, והרי אמרו כי התורה חוגרת שק ואומרת עשוני בניך ככלי זמר שמנגנין בהם, וכי השיר והשבח להקב"ה גרע מזה, שלא יהיה שם כלי זמר. ואילו לדידי צייתי, לא היה זה כלל ולדעתי אף בשעה שבית המקדש קיים אסור להזכיר שמו כך בשכרות, כי אף בשעת התפילה אסור לעמוד לפני הקדוש ברוך הוא כאשר הוא שכור והמונע עצמו מזה תבא עליו ברכה (נצח ישראל פכ"ג).

ביאורא דתלמודא

הקורא פסוק של שיר השירים – לפי שהספר נקרא שיר השירים ומדבר במשל ומליצה, יחשוב המשורר לעשותו כמין זמר ושיר בעלמא (מהרש"א). ועושה אותו כמין זמר – אפילו לשורר בו להקב"ה, שלא ניתן אלא לקרותו בטעמים שבו ולא דרך זמה. ויש לפרש דהני מילי מאן דקרי ליה דרך שחוק, אבל מאן דמכיוון לשבוחי ביה לקב"ה דרך ניוון שפיר דמי, ומילתא צדיכא עיונא (יד רמ"ה). והקורא פסוק בבית משתאות בלא זמנו – כלומר שאינו מתכוין לעסוק בתורה אלא מביאו דרך משל ודרך שחוק, מביא רעה לעולם מפני שהתורה חוגרת שק. דברים הללו דרך משל הם לפי שהתורה אינה דבר שיש בו חיות ולא דעת אלא הקדוש ברוך הוא בעצמו מריב ריבה של תורה ומחשב כאלו היא חוגרת שק (יד רמ"ה). בשעה שאוכלין ושותין במה יתעסקו – גם בלא שמחה בכל השנה במה יתעסקו - אמרה לו רבונו של עולם אם בעלי מקרא - רצה לומר יהיה להם עסק בהם כעוסק בתורה ולא כעוסק בשיר וזמר, כדאמרינן גמרא גמור זמורתא תהא ומייתי לה מקרא ודבר בעתו, רצה לומר דבר של תורה בעתו דהיינו פסח בפסח וכו', שהוא שמחה של מצוה מה טובה מביא לעולם (מהרש"א). כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם – אחר או למעשה שבא לידו, מביא טובה לעולם ומסתברא דנפקא לן מיהא דכתיב ודבר בעתו מה טוב (יד רמ"ה). ראש הפסוק הוא שמחה לאיש במענה פיו, וזהו פירושו כשהדברים טובים בעיני האדם יש לו חשק לאמרם, ומתוך שרואה אותם נאותים איננו מבקש עת ראוי שיצא מפיו כל דבר ודבר דבור על אפניו, ואומר אותם לפעמים בלא עתם ואין מעלתם ניכרת, והוא טעות אלא לבקש עת לכל דבר ודבר, כי הדבר האמור בעתו כמה הוא טוב, מפני שבני אדם מכירין ומרגישים במעלתו (באר שבע).

ליקוטא דתלמודא

שנו דבתינו (סנהדרין קא). באיסור לשיר פסוקים:

תנו רבנן הקורא פסוק של שיר השירים ועושה אותו כמין זמר, והקורא פסוק בבית משתאות בלא זמנו מביא רעה לעולם. מפני שהתורה חוגרת שק, ועומדת לפני הקדוש ברוך הוא, ואומרת לפניו רבונו של עולם עשאוני בניך ככנור שמנגנין בו לצים. אמר לה בתי, בשעה שאוכלין ושותין במה יתעסקו, אמרה לפניו רבונו של עולם, אם בעלי מקרא הן יעסקו בתורה ובנביאים ובכתובים, אם בעלי משנה הן יעסקו במשנה בהלכות ובהגדות, ואם בעלי תלמוד הן יעסקו בהלכות פסח בפסח, בהלכות עיצת בעצרת, בהלכות חג בחג. העיד רבי שמעון בן אלעזר משום רבי שמעון בן חנניא כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם, שנאמר ודבר בעתו מה טוב. אמנם מצאנו לחכמינו (פסחים ק). שהשתמשו בפסוקים לדברי חידוד לחבריהם: אמר לו רבן שמעון בן גמליאל לרבי יוסי ברבי, רצונך נפסיק, וניחוש לדברי יהודה חבירנו, אמר לו בכל יום ויום אתה מחבב דבריי לפני רבי יהודה, ועכשיו אתה מחבב דברי רבי יהודה בפני, הגם לכבוש את המלכה עמי בבית. עוד מצינו (פסחים נב): קרי עליה רב יוסף עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו כל המיקל לו מגיד לו. עוד מצינו (יומא פב): ההיא עוברא דארחא, אתו לקמיה דרבי, אמר להו זילו לחושו לה דיומא דכיפורי הוא. לחושו לה ואילחישא. קרי עליה בטרם אצרך בבטן ידעתיך.

אור תורה

שמחה לאיש במענה פיו ודבר בעתו מה טוב. (משל טוב)

והמלך שב מגנת הביתן אל בית משתה הין והין נפל על המטה אשר אסתר עליה ויאמר המלך הגם לכבוש את המלכה עמי בבית הדבר יצא מפי המלך ופני הין חפ. (אסתר זח)

עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו כי הין זננים התעה וינו מתחת אלהיהם. (הושע יב)

בטרם אצרך בפני ידעתיך ובטרם תצא מרחם הקדשתיך נביא לגוים נתתיך. (ירמיהו א ה)